

ettirildi. Müteahhir isnadların neredeyse tamamı bu baba ile oğula dayandırılmıştır. Ebû'l-Alâ el-Mencere, Şeyh Ahmed b. Muhammed İbn Nâsır ed-Der'î vâsıtasıyla Şâzeliyye tarikatına intisap etti, bölgedeki diğer birçok şeyhten tasavvuf terbiyesi aldı. 1106'da (1695) çıktığı hac yolculuğu sırasında Haremeyn ve Mısır'da bazı âlimlerle tanıştı ve kendilerinden faydalandı. Hicaz seyahatinden sonra İbnü'l-Kâdî'nin kiraatine bazı Şark tariklerini de ekleyerek onu geliştirmeye çalıştı. Fas bölgesinde kırâat-i seb'ayı kırâat-i aşereye tamamlayan ilk kişinin Mencere olması muhtemeldir (Saïd A'râb, s. 125).

Fas'ta Karaviyyîn Camii'nde uzun yıllar kırâat dersi veren Mencere birçok talebe yetiştirdi. Döneminde Fas âlimlerinin hocası kabul edilmekte ve kendisinden okumayan kişiler kurrâ sayılmamaktaydı. Yetiştirdiği öğrencilerden biri oğlu Ebû Zeyd Abdurrahman olup o da Fas'ta kırâat ilmiyle meşgul olmuş, eserler yazmış ve bazıları tarafından kırâat ilminin müceddilerinden kabul edilmiştir (a.g.e., s. 126). Mencere'nin diğer bazı öğrencileri arasında İbn Derrî diye de tanınan Ebû'l-Kâsım b. Ali eş-Şâvî el-Miknâsî, Muhammed b. Kâsım el-Murâbit, Muhammed b. Abdüsselâm el-Medgarî es-Sicilmâsî anılabilir. Kırâat alanında şöhret bulmakla birlikte Mencere, fehresesinin sonunda oğlu için yazdığı icâzetten diğer İslâmî ilimlerde de yetkin bir âlim olduğu ve bu ilimleri de okuttuğu anlaşılmaktadır. Mencere 22 Muharrem 1137 (11 Ekim 1724) tarihinde Fas'ta vefat etti ve İbn Âşir el-Fâsî'nin kabri yakınına defnedildi.

Eserleri. 1. *‘Azbü'l-mevârid fi ref'i'l-esânîd*. Müellifin ders aldığı âlimler ve isnadları hakkında bilgi verdiği küçük bir fehresedir (Rabat el-Hizânetü'l-melekiyye el-Haseniyye, Mecmua, nr. 6778; Rabat el-Hizânetü'l-âmmе, nr. 1838D; el-Hizânetü'l-Haseniyye, Mecmua, nr. 6778, 11463; el-Hizânetü'l-ilmîyyetü'l-Subeyhiyye, nr. 859, 925). 2. *Kaşîde lâmiyye fi'l-idğâm ve'l-izhâr* (Hizânetü Tıtvân, nr. 881/44). 3. *Takrîbü'l-kelâm fi tahfîfi'l-hemz li-Hamza ve Hişâm* (el-Hizânetü'l-melekiyye, nr. 10416/1; Hizânetü Tıtvân, nr. 125/29). Mencere'nin oğlu Ebû Zeyd Abdurrahman bu esere bir zeyil yazmıştır. 4. *en-Nehcü'l-mütedârek fi şerhi Dâliyyeti İbni'l-Mübârek* (el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 1064/1, 11474Z/10; el-Hizânetü'l-âmmе, nr. 974K; İskenderiye, Mecmua, nr. 3467). İbnü'l-Mübârek es-Sicilmâsî'nin, Hamza ve Hişâm'ın kiraatlerinde hemzenin tahfifine dair *el-Kaşîdetü'd-*

dâliyye'sine yazdığı şerh olup Arabî el-Hâmîr tarafından yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır (1992, Rabat V. Muhammed Üniversitesi). Müellifin *el-Ma-kâşîdü'l-‘âliyye fi Şerhi'd-Dâliyye* adlı bir şerhi daha vardır. 5. *Nüzhetü'n-nâzır ve's-sâmi' fi itkâni'l-irdâf ve'l-edâ li'l-câmi'* (Hizânetü Tıtvân, nr. 881/175; Rabat el-Hizânetü'l-âmmе, nr. 1148D). Eserin birinci bölümünde mukrî olmanın şartları, âdâbı; ikinci bölümünde edâ, kıraat, kârî, mukrînin tarifleri ve keyfiyetleri; eserin asıl konusunu oluşturan üçüncü bölümde ise kırâatlerin cem'i hususu ele alınmaktadır. 6. *Şerhu'l-Lâmiyye fi'l-idğâm* (Hizânetü Tıtvân, nr. 881/45). 7. *Manzûmetü ihtilâfi'l-kurrâ'i's-seb'â* (nşr. Abdülazîm Mahmûd İmrân, Kahire 2006). 8. *Kifâyetü't-tullâb*. 103 beyitten meydana gelen bu manzume Nâfi' dışındaki yedi kurrânın Nâfi' ile ihtilâfı olduğu konularla ilgilidir. Bazı özel kütüphanelerde yazma nüshaları bulunduğu belirtilmektedir (Hamitû, II, 497). 9. *Fethu'l-mecidi'l-mürşid li-dâvâli'l-kaşîd*. İbnü'l-Cezerî'nin *ed-Dürretü'l-muğiyye fi kırâ'âti'l-e'immeti's-selâseti'l-marđiyye* adlı eserinin şerhidir (el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 11551Z). 10. *Şerh 'alâ manzûme fi'l-kırâ'ât*. Kendi manzumesinin şerhidir (Rabat el-Hizânetü'l-âmmе, nr. 503D, vr. 178^b-191^b). Müellifin ayrıca, Ca'berî'nin *Kenzü'l-me'ânî fi şerhi Hırzi'l-emâni* adlı eserine yazdığı ta'likâtı (oğlu Ebû Zeyd tarafından aynı esere yazılan hâşiyeye eklenmiştir) ve İbn Berrî et-Tâzi'nin İmam Nâfi' kiraatine dair manzumesi üzerine kaleme aldığı *Hâşiyeye 'ale'd-Düreri'l-levâmî'* adlı eseriyel diğer bazı kasideleri vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Beşîr Zâfir el-Ezherî, *el-Yevâkitü's-semîne*, Kahire 1324/1908, I, 95-96; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 334; Ahmed el-Miknâsî, *Ehemmü meşâdiri't-târih ve'l-terceme fi'l-Mağrib*, Tıtvân 1963, s. 99-100; Abbas b. İbrâhim, *el-İlâm*, III, 19-22; VIII, 315-316; Abdülhay el-Kettâni, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 568-569; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 280; *el-Fihrisü's-şâmil: 'Ulümü'l-Kur'an, mahtûâtü'l-tecvîd* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1406/1986, II, 441-443; Muhammed Haccî, *Fihrisü'l-Hizâneti'l-ilmîyyeti's-Subeyhiyye bi-Selâ*, Küveyt 1407/1986, s. 401, 430; Saïd A'râb, *el-Kurrâ' ve'l-kırâ'ât bi'l-Mağrib*, Beyrut 1410/1990, s. 117-132; Muhammed b. İbrâhim el-Kettâni – Sâlih et-Tâdiî, *Fihrisü'l-mahtûâtü'l-'Arabiyyeti'l-mahtûza fi'l-Hizâneti'l-âmmе bi-Rabât*, Rabat 1997, V, 114, 115; Abdullah Murâbit et-Tergî, *Fehârisü 'ulemâ'i'l-Mağrib*, Dârülbeyzâ 1420/1999, s. 193, 257-266, 665; M. Abdullah İnân v.dğr., *Fehârisü'l-Hizâneti'l-Haseniyye*, Rabat 1421/2000, II/1, s. 21, 31; Y. S. Allûş – Abdullah er-Reçrâcî, *Fihrisü'l-mahtûâtü'l-'Arabiyyeti'l-mahtûza fi'l-Hizâneti'l-âmmе bi-Rabât*, Rabat 1421/2001, II/1, s. 21, 31; M.

Muhtâr Vüld Ebbâh, *Târihu'l-kırâ'ât fi'l-meşrik ve'l-mağrib*, Selâ 1422/2001, s. 553; Abdülhâdî Hamitû, *Qırâ'etü'l-İmâm Nâfi' 'inde'l-Meğâribe min rivâyeti Ebî Sa'îd Vers*, Rabat 1424/2003, II, 219, 483, 497; III, 228, 267; IV, 371, 432; Muhammed b. Ca'fer el-Kettâni, *Selvetü'l-enfâs*, Rabat 1425/2004, I, 360, 378, 425; II, 78, 108, 305, 309-310, 338, 378, 425; Muhammed el-Kâdirî v.dğr., *Fihrisü'l-mahtûâtü'l-'Arabiyye ve'l-Emâziğiyye*, Dârülbeyzâ 2005, I, 34-35.

 AHMET ÖZALP

MENEMENCİOĞULLARI

Çukurova'nın
Karaisalı yöresinde
nüfuz kurmuş âyan ailesi.

Ailenin adı Melemenci denilen bir oymağa dayanır. Bozdoğan boyunun içindeki bu oymağa ait en eski bilgiler 1126 (1714) yılına kadar gider. XV. yüzyılda Silifke yöresinde yaşayan Bozdoğan'ın bir kolu Orta Anadolu'daki Koçhisar civarında bulunuyordu. Bozdoğan boyu Melemenci, Karahacılı, Tekelü ve diğer obalarıyla Çukurova'ya göç etti. Melemenciler, Tarsus'un kuzeyindeki Kusun yöresine yerleşti. Bozdoğan ve obalarının İçel'den Çukurova'ya göçme sebebi nüfusun çoğalmasıyla otlaklarının yetersiz hale gelmesiydi. Son Menemenci beyi Ahmed Bey'in yazdığı eserde oymağın İzmir yöresindeki Menemen'den geldiği rivayeti varsa da bu bilgi doğru değildir ve isim benzerliğinden ortaya çıkmış olmalıdır. Oymağın Çukurova'ya İç il'den gelmesi olayı hâfizalarda yaşadığından İçel'de Menemen'den geldiğine inanılmıştır.

Menemencioğulları hakkında en ayrıntılı bilgi Ahmed Bey'in yazdığı aile tarihinde yer alır ve burada ailenin ilk zikredilen beyi olarak Habib Çelebi gösterilir; onun Adana valisi tarafından eşkyaya te'dibiyle görevlendirildiği zikredilir. Ailenin en tanınmış beyi ise son yıllarında gözleri görmediği için "kör boy beyi" denilen Ahmed Bey'dir. Ahmed Bey 1756'da boy beyi oldu, Kusun'daki Kökran (?) adlı yerde yerleşmiş olup başında bulunduğu oymak 200 çadırdan fazla nüfusa sahipti. Menemencioğulları tarihinin yazarının dedesi olan Ahmed Bey kısa sürede etraftaki oymaklarla giriştiği mücadele sonunda ün kazandı. 1766'da bir göz hastalığı sebebiyle boybeyiliğini oğlu Boz Osman Bey'e bıraktı. Hakkındaki şikâyetler giderek çoğalan Boz Osman Bey, Adana Valisi Çelik Mehmed Paşa tarafından bertaraf edildi. Dadaloğlu'nun onun için söylediği bir ağıt aile tarihinde yer alır. Evli olmayan Boz Osman Bey'in

ölümünden sonra Ahmed Bey boy beyi oldu. Onun döneminde oymak Karaisalı kazasına yerleşti ve burası Menemencioğulları'nın yurdu haline geldi. Ahmed Bey'in bölgede gücünü arttırması üzerine İçel'den ve başka yerlerden birçok hâne gelip oymağa katıldı. Beylik merkezi Eski-köy'den Çeçeli'ye (Karaisalı) taşındı ve orası imar edildi. Karaisalı kazası Yüsf Ağâh Efendi'nin mâlikânesi olduğu için Ahmed Bey kazanın mültezimi durumundaydı. Niğde'ye tâbi Şücâeddin kazasını da iltizamına almıştı.

Ahmed Bey bölgede giderek güçlenince Adana valisiyle çekişme içine girdi. Ardından Tarsus ve yöresine hâkim oldu. Zilkade 1208 (Haziran 1794) tarihli bir belgede Ahmed Bey'in Tarsus'a 3000 askerle gelip bir hafta kaldıktan sonra şehirden ayrıldığı bildirilir. Adana ve Tarsus bölgesinde ağırlığı daha da artan Ahmed Bey'e karşı, Tarsus halkının ricası üzerine 1798'de Anadolu'nun büyük derebeyi Çapanoğlu Süleyman Paşa bir askerî harekâtın düzenlenmesini emretti. Kethüdâsı Abdullah Ağa, Maraş'taki Bayezidoğlu'nu te'dip ettikten sonra Ahmed Bey'in üzerine yürüyecekti. Maraş'ta işini bitiren Abdullah Kethüdâ, Adana'ya gelerek Adana ve Tarsus âyanlarının askerlerini kendi güçlerine kattı ve Çakıt çayını geçip Minareli Han'da Ahmed Bey ile karşı karşıya geldi. Ahmed Bey yenilip geri çekildi. Abdullah Kethüdâ, Çeçeli'deki bey konağını yakarak geri döndü. Mücadelesini bir müddet daha sürdüren Ahmed Bey hizmetinde bulunan biri tarafından tüfekte vurularak öldürüldü (1214/1799-1800). Ahmed Bey'in en büyük oğlu on beş yaşındaki Habib kürk giydirilerek bütün oymak halkının isteğiyle boy beyliğe getirildi. Adana âyanı Hasanpaşa oğlu Ahmed Bey bu durumdan yararlanıp oymak halkı arasında tefrikaya yol açmaya çalıştıysa da başarılı olmadı. Ahmed Bey'e devlet tarafından kapıcıbaşılık rütbesi verildiğinden devlet memuru sayılıyordu, bu sebeple vefatından sonra bütün mallarına devletçe el konuldu. Bu güç durumdan Ahmed Bey'in dul eşi Ümmügülsüm Hatun'un gayretiyle çıkıldı ve boy beyliğinin Solaklı oymağına geçmesi engellendi.

Menemencioğulları tarihini yazan Ahmed Bey, babasının öldürüldüğü 1214 (1799-1800) yılından 1223 (1808-1809) yılına kadar ailenin sıkıntı çektiğini belirtir. Habib Bey bir ara babasının öcünü almak için Karsandioğlu'nun üzerine yürüdüyse de Adana âyanı Hasanpaşaoğlu'nun izin vermemesi üzerine geri dönmek zorunda

kaldı. Bu durum Habib Bey'in Hasanpaşaoğlu'na bağlı hale geldiğini gösterir. Nitekim 1808-1809'da Çapanoğlu Süleyman Bey ile Trabzon Valisi Hazedaroğlu İbrâhim Paşa arasındaki çatışmalarda Habib Bey, Hasanpaşaoğlu'nun maiyetinde yer aldı ve Süleyman Bey'e yardıma gitti. Habib Bey bundan yararlanıp Çapanoğlu'ndan Karsandioğlu'nun üzerine yürüme izni aldı. Birkaç bin adamıyla Karsandioğulları'nı bozguna uğrattı. Böylece Şücâeddin kazası yeniden Menemencioğulları'nın idaresine girdi. Habib Bey de oraya bir voyvoda gönderdi. Kendisi bir süre sonra Çapanoğlu Süleyman'ın emriyle Tarsus mütesellimi oldu (1810). Onun mütesellimliği sırasında Çeçeli bir kasaba haline geldi, ekonomik durumda düzelme görüldü. Habib Bey mütesellim olarak Tarsus'ta oturduğu için kardeşi Nâbî'yi oymak beyliğine tayin etmişti. Habib Bey ihtişamı ve maiyetinde çok sayıda adam bulundurmaya seviyordu. Fakat çok geçmeden, aynı zamanda eniştesi olan Adana mütesellimi Hacı Mehmed Bey'in yanlış davranışları yüzünden Tarsus mütesellimliğini, Hacı Mehmed Bey de Adana mütesellimliğini kaybetti. Adana Valisi Belenli Mustafa Paşa her iki şehrin idaresini eline geçirdi. Ardından Habib ve Hacı Mehmed beyleri İstanbul'dan aldığı emirle ortadan kaldırmaya çalıştı.

Mustafa Paşa, Habib Bey'i Menemencioğulları tarafından askerî bir üs haline getirilen Milvan Kalesi'nde kuşattı. Altı ye di ay süren kuşatma barışla sonuçlandı. Buna göre Menemencioğulları silâhlarını bırakıp kendi bölgelerinde oturacaklardı. Habib Bey ise gizlice Halep'e gitti. Halep Valisi Cebbârzâde (Çapanoğlu) Mehmed Paşa onun affedilmesi için teşebbüste bulunduysa da başarılı olamadı. Bu defa Habib Bey, Mısır'a gitmek için Süveys'e ulaştı. Fakat Kavalalı Mehmed Ali Paşa onu Kahire'ye sokmadı; 10.000 kuruş yoluk ve 2500 kuruş aylık tahsis ettikten sonra Mekke'ye gitmesini istedi. Habib Bey de Mekke'ye gitti. Memlekette kalan kardeşi Boz Osman Bey Mustafa Paşa'nın hizmetine girmişti. Fakat Habib Bey'in mallarına el konulduğundan ailesi sıkıntıya düştü. Boz Osman Bey, Mustafa Paşa'yı şikâyet etmek için kardeşleri Çopur Ahmed ile diğer bazı yakınlarını yanına alarak İstanbul'a gitti (1815). Fakat Osman Bey İstanbul'a ulaştıktan çok az bir süre sonra vebadan öldü. Adana valisinin Menemencioğulları'nı bozduğundan zorla 750 kese, Karaisalı kazasından 500 kese, Dünderli'dan 200 kese akçe aldığı şeklindeki şikâyetten bir

sonuç çıkmadı. Bu sırada Çopur Ahmed Bey de vebadan öldü. Onların yanında bulunana, *Menemencioğulları Tarihi*'nin yazarı Ahmed Bey o sırada on altı yaşındaydı ve adamları gibi zor durumda kalıp memleketine dönememişti. Ahmed Bey, İstanbul'da iken ağabeyi Nâbî Bey de Mustafa Paşa'dan emin olmadığı için Ereğli'de (Konya) oturmakta, en büyük ağabeyi Habib Bey ise Hicaz veya Mısır'da yaşamaktaydı.

Ahmed Bey, Adana valisinin baskısından kurtulmak için Bereketli madenine bağlanmayı teklif etti ve teklifini hükümete kabul ettirdi. Buna göre Menemencioğulları, Niğde vilâyetine bağlı Bereketli madenin yıllık odun ve kütük ihtiyacını temin edecekti. Anlaşma gereği maden emini Nâbî Bey'i boy beyi tayin etti. Ancak bu sırada Ahmed Bey'le eniştesi Hasanpaşaoğlu Hacı Mehmed Bey'in Eğriboz'a sürülmeleri emri çıktı. Ahmed Bey, Yeniçeri Ocağı'na girip sürgünden kurtuldu. İki yıl kaldığı İstanbul'dan ayrılarak Konya'ya gitti. Burada iken Adana Valisi Mustafa Paşa'nın Kars'a tayin edildiğini, Konya Valisi Cebbârzâde Mehmed Paşa'nın da Adana valisi olduğunu öğrendi. Böylece Menemencioğulları yeniden kendilerini toparlama fırsatı buldu. Daha sonra Mısır'da yaşayan Habib Bey de hakkındaki fermanın kaldırılması üzerine geri döndü. Bir arşiv belgesinden Hacı Habib Bey'in 1237'de (1821-22) affedilip memleketine döndüğü anlaşılmaktadır. Hacı Habib Bey, Karaisalı'ya zengin bir bey olarak döndü. Geldikten birkaç gün sonra da Adana Valisi Ağa İbrâhim Paşa tarafından Adana âyanlığına getirildi. Altı yedi ay sonra Ağa İbrâhim Paşa, Akkâ'da Abdullah Paşa üzerine giderken Habib Bey'i de 150 atlı ile birlikte beraberinde götürdü ve Ahmed Bey'i onun yerine Adana âyanı tayin etti. 1825'te Nâbî Bey annesi Ümmügülsüm Hatun ile hacca gittiğinden boybeyilik Ahmed Bey'e geçti. Ardından Bereketli maden emininin şikâyeti üzerine Hacı Habib Bey Bursa'ya, Ahmed Bey de Kütahya'ya sürgün edildi (1826). Daha sonra affedilip memleketlerine döndüler. 1827'de Nûrullah Paşa'nın azli üzerine Hacı Habib Bey, Adana'yı zaptederek mütesellimliği eline geçirdi. Fakat bu durum uzun sürmedi ve geri çekilmek zorunda kaldı. Hasanpaşaoğlu Hacı Ali Bey çok geçmeden Tarsus'u da idaresi altına aldı, İçel'den Maraş sınırına kadar bütün Çukurova Hacı Ali Bey'e tâbi oldu. Muhtemelen bunların arasında Menemencioğulları da vardı.

1832'de Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın isyanı sırasında Habib Bey, Osmanlı taftarı bir siyaset izlerken Ahmed Bey Anadolu'ya giren Kavalalı İbrâhim Paşa'ya katıldı. Ahmed Bey eserinde İbrâhim Paşa'nın hizmetine hem ailesini hem de oymağını perişan olmaktan kurtarmak için girdiğini söyler. İbrâhim Paşa'nın hizmetinde sadece Menemencioğlu Ahmed Bey değil diğer Tarsus ağaları da vardı. Osmanlı ordusu ciddi hiçbir mukavemet göstermeden Akşehir'e doğru çekildi, Ahmed Bey'in de içinde bulunduğu kuvvetler tek silâh atmadan Konya'ya, oradan da Kadınhanı'na kadar ilerledi. Daha sonra Konya'ya dönen Ahmed Bey, İbrâhim Paşa'nın izniyle memleketine gitti. İbrâhim Paşa, Menemencioğlu Hacı Nâbî Bey'i Adana mütesellimliğine tayin etti. Ahmed Bey, Ereğli'de İbrâhim Paşa'nın kendilerine zahmet vermediğini gören halkın, "Acaba mehdî bu mu?" dediklerini yazar. Ahmed Bey, İbrâhim Paşa'nın tâlimatıyla eşkıya takibatına da çıktı. Hacı Habib Bey ise Konya savaşında Osmanlı kuvvetlerinin yenilmesinin ardından memleketine döndü. İbrâhim Paşa ona iyi davrandı ve 1500 kuruş maaş tahsis etti. Habib Bey, Kızıldağ'da yaylada iken (1834 yılı yazı) İbrâhim Paşa'dan Antakya'ya gelmesi için bir mektup alınca hayatından endişe ederek Konya'ya gitti. Ertesi yıl Adana'ya gelen İbrâhim Paşa, Adana mütesellimi Hacı Nâbî Bey'i suistimalini gerekçe gösterek dört yıl süreyle Akkâ'ya sürdü. Ahmed Bey ise İbrâhim Paşa'ya sadakatle hizmet etmeye devam etti. Kozanoğlu üzerine yapılan sefere 500 atlı ile çağırıldı. Kozanoğlu'na karşı başarı kazanınca İbrâhim Paşa tarafından takdir edildi. Ahmed Bey, Adana'ya gelen İbrâhim Paşa'nın yanında bulundu, ancak kendisine çok yakın olmasına rağmen ağabeyi Nâbî'nin affını sağlayamadı. Ahmed Bey, gerek bu yüzden gerekse İbrâhim Paşa'nın tahammülü aşan talepleri sebebiyle Konya Valisi Hacı Ali Paşa ile mektuplaşmaya başladı. Hatta Gülek Boğazı'nın altındaki Sarı Şeyh Hanı'ndan geçen yolu kapatmayı planladı. Böylece İbrâhim Paşa'nın askerlerinin erzak yolu kapanmış olacaktı. Fakat İbrâhim Paşa'nın Nizip'te Osmanlı ordusunu bozguna uğrattığı haberinin gelmesi üzerine (24 Haziran 1839) bu plan uygulanamadı ve Ahmed Bey faaliyetlerini gizleyip İbrâhim Paşa taftarı gibi hareket etmeyi sürdürdü.

1840'ta Hacı Nâbî Bey, Akkâ sürgünü sona erdiğinden memleketine döndü. Ahmed Bey ağabeyini törenle karşıladı.

Ardından da Mısırlılar Çukurova'yı boşalttılar. Aynı yılın başlarında Adana valiliğine Ahmed İzzet Paşa tayin edildi. Tarsus kaymakamlığına getirilen Hacı Habib Bey de vali ile birlikte geldi. Habib Bey küçük kardeşi Ahmed Bey'i affettirdi, ardından da Tarsus'ta vefat etti (1841). Kardeşi Hacı Nâbî Bey onun yerine Tarsus kaymakamı oldu. Amcasının oğlu Çelebi Ağa da Adana meclis âzası idi. Hakkındaki şikâyetler üzerine yeni vali İzzet Paşa, Hacı Nâbî Bey'i Tarsus kaymakamlığından azletti. Adana ve Tarsus eşrafının bir bölümü Menemencioğulları ile kavgalı olduğundan onlara karşı her fırsatı kullanıyordu. 1845'te yeni vali Ârif Paşa, Adana'ya gelir gelmez Menemencioğulları'nın hasımları ile iş birliği yaptı. Ahmed Bey, Tarsus kazası ağalarından Kelağaoğlu, Toroğlu, Küçükoğlu ve Tekelioğlu'nu etrafına toplayıp valiye karşı bir cephe oluşturmaya çalıştı. Ancak vali, Ahmed Bey'i Menemenci oymağı müdür-lüğünden azledip yerine ağabeyi Hacı Nâbî Bey'i tayin etti. Halbuki Nâbî Bey'in kardeşiyle arası açıldı. Diğer taraftan kethüdâ veya muhtar denilen oba başları Ahmed Bey'in müdürlükte kalmasını istiyorlardı. Ahmed Bey, İstanbul'dan Afyonkarahisar'da bir müddet "hasbe'n-nizâm" oturması emrini aldı.

Ahmed Bey'in Afyonkarahisar'daki sürgün hayatı çok sürmedi ve 1846'da Adana'ya döndü. Nâbî Bey ise fazla para tahsil ettiği tesbit edilince altı ay müddetle Lefkoşe'ye sürgüne gönderildi. Vali Hasan Paşa zamanında Karaisalı, Dünderli, Karsandı kazaları ile Menemenci ve Tekeli oymakları idarî bakımdan birleştirilip bir sancak meydana getirilmesi düşünülmüştü. Vali Osman Paşa döneminde bu sancağın başına bir kaymakam tayin edildi. Sancağın merkezi Hacılı köyü idi. Bu idarî değişiklik Ahmed Bey'in kuvvet ve nüfuzunu kırma amacını taşıyordu. Ancak bunun hemen hiçbir etkisi olmadı. Ahmed Bey birkaç yakını ile idare meclisi üyesi oldu, bu arada hacca da gitti (1851). Ahmed Bey'in oğlu Mehmed Tevfik Efendi, kendi gayretleriyle bazı memuriyetlerde bulduktan sonra Dersim sancağı kaymakamlığına getirildi. 1856 yılının başlarında Hacı Nâbî Bey vefat etti. Onun kardeşi Ahmed Bey'le münasebetleri daima problemliliği olmuştu. Bu durum Ahmed Bey'in boybeylik mevkiini elinde tutmuş olmasıyla ilgiliydi. Hacı Nâbî Bey'in nesli zamanımıza kadar gelmiştir.

Hacı Ahmed Bey hacdan döndükten sonra eserini yazmaya başladı. Fırka-yi İslâhiyye'nin gelişinden (1865) itibaren

sekiz yıl boyunca *Menemencioğulları Tarihi*'ni yazmayı İstanbul'da sürdürdü. Kendi ifadesine göre Fırka-yi İslâhiyye onu İstanbul'a nakletmek için tâlimat almış, önce Adana'ya, oradan da Mersin'den vapurla İstanbul'a sevk edilmişti. Fırka-yi İslâhiyye'de bulunan Cevdet Paşa ise *Ma'rûzât*'ında "Karaisalı adlı kasabanın Menemencioğulları'nın ellerinde olduğunu, eski derebeyleri tavrında hareket ettiklerini, Menemencioğlu Ahmed Bey ile Karsantioğlu'nun Fırka-yi İslâhiyye'ye geldiklerini, Ahmed Bey'i meclis-i kebîr âzalığına tayin ile oraya nakl-i hâne ettirmek ve Karsantioğlu'na bir miktar maaş tahsisıyla bir mahalde ikamet ettirmek istediklerini, fakat onların fırkayı tanımadıkları cihetle yakalanıp İstanbul'a yollandıklarını, Ahmed Bey'in aylık 5000 kuruş maaş tahsisıyla vefatına kadar İstanbul'da yaşadığını, Karsantioğlu'nun da Rumeli tarafına gönderildiğini" yazar. İstanbul'a getirilen son Menemencioğlu Ahmed Bey, Mahmutpaşa'da verilen bir konakta yaşadı ve 1872'de vefat etti. Vefatında yetmiş beş yaşında olduğu kaydedilir. Yazdığı eserde Mehmed Tevfik'ten başka Hacı Bey adlı diğer bir oğlundan da söz eder. Aile nezdinde bulunan soy kütüğünde Hacı Habib ve Rifat adlı oğulları da zikredilir, birçok kızı da vardır. Kaleme aldığı eser Çukurova bölgesi tarihi için son derece önemlidir. Bazı Batılı araştırmacılara göre Menemenciler 3000 evden ibaret büyük bir gruptur. Bununla Menemenciler, Tarsus-Adana yörelerindeki yirmi oymağın en büyüğü olarak görülür. Kozanoğlu'nun oymağı 500, Sirkintioğlu 600 ev, Kerimoğlu Bozdoğanları 2500 çadırıdır. Kütük Bozdoğan'ın 1400 ev olduğu göz önüne alınırsa bu rakamın önemi daha iyi anlaşılır. Menemenciler aynı zamanda en fazla koyuna sahip (80.000) bir oymaktı. Menemenci oymağı göçebe hayata XIX. yüzyılda veda ederek Karaisalı köyü ve kasabalarında dâimî ikamet etmeye başlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, HH, nr. 22618, 22660; *Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Salnâmesi*, İstanbul 1272, s. 91; Menemencioğlu Ahmed Bey, *Menemencioğulları Tarihi* (haz. Yılmaz Kurt), Ankara 1997; Cevdet, *Ma'rûzât*, s. 120, 172; *Adana Vilâyeti Salnâmesi* (1316), s. 71-72; Lutfî, *Târih*, III, 145, 150-151, 161; Ahmed Refik [Altınay], *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, İstanbul 1930, s. 149; Naci Kum, *Adana Vali ve Mütesellimleri*, Adana 1952, tür.yer.; Kasım Ener, *Tarih Boyunca Adana Ovası'na Bir Bakış*, İstanbul 1964, tür.yer.; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, İstanbul 1992, s. 158, 350; a.mlf., "Çukurova Tarihine Dâir Araştırmalar", *TAD*, I/1 (1964), s. 1-99.

